GENERALINIO ADVOKATO
PEDRO CRUZ VILLALÓN IŠVADA,
pateikta 2012 m. gegužės 24 d.[1]

Byla C-589/10

Janina Wencel
prieš
Zakład Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku

(Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku (Lenkija) pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą)

„Socialinė apsauga — Reglamento (EEB) Nr. 1408/71 7 straipsnis ir III priedas — Lenkijoje iki jos įstojimo į Sąjungą skirta senatvės pensija — Sąjungos teisės taikytinumas — Socialinės apsaugos konvencijos, pasirašytos iki Reglamento Nr. 1408/71 taikymo pradžios datos, taikytinumas — Asmuo, turintis dvi įprastines gyvenamąsias vietas dviejose valstybėse narėse, kuriam vienoje iš jų buvo pripažinta teisė gauti senatvės pensiją, o kitoje — našlio pensiją — Vienos iš šių dviejų pensijų mokėjimo nutraukimas ir nurodymas grąžinti nepagrįstai gautas sumas — Galimybė pagal Reglamentą Nr. 1408/71 turėti dvi gyvenamąsias vietas“

I – Įžanga

1. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas šiuo atveju pateikė tris klausimus, susijusius su procesu, kuriame nagrinėjamas 2009 m. sprendimo, kuriuo Lenkijos valdžios institucijos atėmė iš Janina Wencel teisę gauti senatvės pensiją, kuri jai buvo pripažinta 1990 m., ir pareikalavo grąžinti per pastaruosius trejus metus gautas sumas, teisėtumas. Atsižvelgiant į įvairias aplinkybes ir remiantis 1975 m. Lenkijos ir Vokietijos Federacinės Respublikos sudaryta tarptautine konvencija, buvo nuspręsta, kad šiai pensijai taikytina vien Vokietijos socialinė apsauga.

2. *Sąd Apelacyjny* pateikė klausimą dėl šio administracinio sprendimo (ir atitinkamų Lenkijos teisės normų, kuriomis remiantis jis priimtas) teisėtumo atsižvelgiant į Sąjungos teisę, ypač Reglamentą (EEB) Nr. 1408/71[2], kurio taikytinumas ginčijamas pagrindinėje byloje.

3. Ši byla suteikia galimybę Teisingumo Teismui patikslinti savo praktiką socialinės apsaugos ir problemų, kurių dažnai kyla dėl naujų valstybių narių įstojimo į Europos Sąjungą ir laikinųjų nuostatų taikymo šioms valstybėms narėms, sprendimo srityse.

1 — Originalo kalba: ispanų.

2 — Kelis kartus iš dalies keistas 1971 m. birželio 14 d. Tarybos reglamentas dėl socialinės apsaugos sistemų taikymo pagal darbo sutartį dirbantiems asmenims ir jų šeimos nariams, judantiems Bendrijoje (OL L 149, p. 2; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 1 t., p. 35; toliau – Reglamentas Nr. 1408/71).

II – Teisinis pagrindas

A – *Reglamentas Nr. 1408/71*

4. Reglamento Nr. 1408/71 1 straipsnio h punkte numatyta, kad šiame reglamente gyvenamoji vieta reiškia vietą, kurioje paprastai gyvenama.

5. Nors Reglamento Nr. 1408/71 6 straipsnyje įtvirtinta bendroji taisyklė, kad šis reglamentas pakeičia tarptautines socialinės apsaugos konvencijas, 7 straipsnyje nustatyta jos išimtis tam tikrais atvejais ir numatyta, kad toliau taikomos, be kita ko, „kai kurios socialinės apsaugos konvencijų, priimtų valstybėse narėse prieš pradedant taikyti šį reglamentą, nuostatos, jeigu jos yra palankesnės išmokų gavėjams arba jei jos atsirado dėl konkrečių istorinių aplinkybių ir galioja nustatytą laiko tarpą, ir jei jos yra išvardytos III priede“ (7 straipsnio 2 dalies c punktas).

6. Reglamento Nr. 1408/71 III priedo A dalies 19 punkto a papunktyje nurodyta „1975 m. spalio 9 d. Konvencija dėl senatvės ir sužalojimų darbe nuostatų [išmokų], sąlygomis ir taikymo apimtimi, apibrėžta 1990 m. gruodžio 8 d. Konvencijos dėl socialinės apsaugos 27 straipsnio 2–4 dalyse“ [3].

7. Reglamento Nr. 1408/71 10 straipsnio 1 dalyje teigiama: „Jeigu šiame reglamente nenustatyta kitaip, invalidumo, senatvės ar maitintojo netekimo išmokos pinigais, pensijos dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų bei išmokos mirties atveju, įgytos pagal vienos ar daugiau valstybių narių teisės aktus, negali būti kaip nors sumažinamos, pakeičiamos, sustabdomas ir nutraukiamas jų mokėjimas ar išieškomos vien dėl to, kad jų gavėjas gyvena kitos valstybės narės teritorijoje nei ta, kurioje yra įstaiga, atsakinga už išmokų mokėjimą. <...>“

B – *Lenkijos teisės aktai*

8. Lenkijoje senatvės ir kitos socialinio draudimo pensijos reglamentuojamos 1998 m. gruodžio 17 d. įstatymu dėl iš socialinio draudimo fondo mokamų senatvės ir kitų pensijų (*Ustawa z dnia 17.12.1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych*) [4].

9. Pensijų įstatymo 114 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad teisė į išmokas ar jų dydis iš naujo nustatomi suinteresuotojo asmens prašymu ar *ex officio*, jeigu po to, kai buvo pradėtas vykdyti su išmokomis susijęs sprendimas, pateikiama naujų įrodymų ar paaiškėja naujos aplinkybės, buvusios prieš priimant sprendimą ir galinčios turėti įtakos teisei į išmokas ar jų dydžiui.

10. Pagal Pensijų įstatymo 138 straipsnio 1 ir 2 dalis asmuo, nepagrįstai gavęs išmokas, privalo jas grąžinti. Nepagrįstai gautomis išmokomis laikomos išmokos, išmokėtos nepaisant aplinkybių, pateisinančių teisės į išmokas praradimą ar sustabdymą arba visų ar dalies išmokų mokėjimo nutraukimą, jei išmokų gavėjas buvo informuotas apie tai, kad neturi į jas teisės.

C – *1975 m. spalio 9 d. konvencija*

11. Šioje byloje taip pat reikšminga 1975 m. spalio 9 d. Lenkijos ir Vokietijos konvencijos 4 straipsnio 1 dalis, kurioje numatyta: „Pensijų draudimo išmokas, remdamasi jai taikomomis teisės nuostatomis, moka tos valstybės socialinio draudimo įstaiga, kurios teritorijoje gyvena teisę į išmokas turintis asmuo.“ Pagal 4 straipsnio 3 dalį: „Pensija <...> priklauso tik už laikotarpį, kai asmuo gyveno valstybės, kurios socialinio draudimo įstaiga nustatė pensiją, teritorijoje.“

3 — *Dz. U.*, Nr. 16, 1976, 101 skirsnis. Toliau – 1975 m. konvencija.

4 — Konsoliduota versija: Dz. U., Nr. 153, 2009, poz. 1227. Toliau – Pensijų įstatymas.

III – Pagrindinė byla ir prejudiciniai klausimai

12. Pagrindinė byla susijusi su Lenkijos pilietės Janina Wencel, gimusios 1930 m., kuri nuo 1975 m. buvo tuo pačiu metu įregistruota kaip Vokietijos ir Lenkijos gyventoja, teisėmis į senatvės pensiją. Pirmiausia reikėtų apibūdinti būtent šią aplinkybę, susijusią su jos gyvenamąja vieta.

13. Viena vertus, J. Wencel turėjo registruotą gyvenamąją vietą Lenkijoje, kur nuo 1984 m. balandžio 1 d. iki 1990 m. spalio 31 d. dirbo savo marčiai kaip savo pačios anūkų auklė. Dėl šios profesinės veiklos Lenkijoje šios valstybės *Zakład Ubezpieczeń Społecznych* (Socialinės apsaugos įstaiga; toliau – ZUS) 1990 m. spalio 24 d. sprendimu J. Wencel buvo suteikta šioje byloje ginčijama teisė į senatvės pensiją nuo 1990 m. liepos 1 d., remiantis Lenkijoje įgytais draudimo laikotarpiais.

14. Kita vertus, 1975 m. J. Wencel Vokietijos valdžios institucijų paprašė leidimo nuolat gyventi šioje šalyje, ir iš bylos medžiagos matyti, kad ji buvo įregistruota Frankfurto prie Maino mieste nuo 1975 m. iki 2010 m. J. Wencel sutuoktinis persikėlė į šį Vokietijos miestą 1975 m. ir ten dirbo pagal darbo sutartį bei gyveno iki mirties 2008 m. 1984 m. Vokietijos valdžios institucijos jam skyrė invalidumo pensiją. Nuo 2008 m. rugpjūčio 1 d. J. Wencel gauna iš Vokietijos socialinės apsaugos įstaigos našlės pensiją. Teikdama prašymą dėl šios pensijos, ji nurodė adresą Frankfurte prie Maino.

15. Šiuo metu, remiantis įstojusių į bylą šalių pareiškimais, J. Wencel gyvena Lenkijoje.

16. 2009 m. ZUS sužinojo, kad J. Wencel buvo taip pat įregistruota Vokietijoje, ir pareikalavo, kad ji raštu deklaruotų faktinę gyvenamąją vietą. 2009 m. lapkričio 24 d. raštu J. Wencel nurodė, kad nuo 1975 m. rugpjūčio 25 d. paprastai gyvena Vokietijoje, tačiau atostogas ir šventes praleidžia Lenkijoje.

17. Atsižvelgdama į šią deklaraciją, ZUS priėmė du sprendimus. Pirmuoju, 2009 m. lapkričio 26 d., sprendimu panaikino savo 1990 m. spalio 24 d. sprendimą, kuriuo J. Wencel buvo pripažinta teisė į minėtą senatvės pensiją, ir sustabdė šios pensijos mokėjimą nuo 2009 m. gruodžio 1 d. Šis sprendimas buvo grindžiamas tuo, kad, nepaisant 1990 m. pateiktame prašyme dėl pensijos nurodyto adreso Lenkijoje, ZUS nuomone, nuo 1975 m. J. Wencel pagrindinių interesų centras ir įprastinė gyvenamoji vieta buvo Vokietijoje. Remdamasi šiuo motyvu, ZUS tvirtino, kad kompetenciją nagrinėti J. Wencel pensijos prašymą turėjo ne Lenkijos pensijų įstaiga, o Vokietijos socialinės apsaugos įstaiga pagal 1975 m. spalio 9 d. konvencijos 4 straipsnį. Atsižvelgdama į tai, ZUS nusprendė, kad J. Wencel neturi teisės į pagal Lenkijos socialinio draudimo sistemą mokamą pensiją.

18. Antruoju, 2009 m. gruodžio 23 d., ZUS sprendimu, kuris yra ankstesnio sprendimo padarinys, iš J. Wencel pareikalauta grąžinti nepagrįstai už pastaruosius trejus metus, t. y. nuo 2006 m. gruodžio 1 d. iki 2009 m. lapkričio 30 d., gautą senatvės pensijų sumą ir sumokėti atitinkamas palūkanas.

19. J. Wencel abu sprendimus apskundė *Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku* (Balstogės darbo ir socialinio draudimo bylų apygardos teismas); ji tvirtino, kad ZUS nesilaikė Sąjungos teisės nuostatų dėl laisvo judėjimo ir apsigyvenimo ir klaidingai aiškino nuostatas dėl socialinės apsaugos sistemų koordinavimo. J. Wencel nurodė, kad nuo 1975 m. gyveno ir Lenkijoje, ir Vokietijoje ir dėl šios priežasties iš jos dabar negalima atimti teisės į senatvės pensiją. 2010 m. rugsėjo 15 d. sprendimu atmesti abu skundai. *Sąd Okręgowy* nustatė, kad pareiškėja kaip nuolatinė gyventoja buvo įregistruota ir Lenkijoje, ir Vokietijoje, tačiau faktiškai daugiausia laiko praleido Vokietijoje, nes šioje šalyje turėjo būti jos pagrindinių interesų centras.

20. J. Wencel pateikė apeliacinį skundą dėl šio pirmosios instancijos teismo sprendimo *Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku* (Balstogės darbo ir socialinio draudimo bylų apeliacinis teismas). Apeliacinis teismas, manydamas, kad lieka abejonių, kaip turi būti aiškinamos šioje byloje, jo nuomone, taikytinos Sąjungos teisės nuostatos, sustabdė bylos nagrinėjimą ir pateikė šiuos prejudicinius klausimus:

„1. Ar, atsižvelgiant į SESV 21 straipsnyje ir 20 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą laisvo judėjimo ir apsigyvenimo Europos Sąjungos valstybių narių teritorijoje principą, 1971 m. birželio 14 d. Tarybos reglamento (EEB) Nr. 1408/71 dėl socialinės apsaugos sistemų taikymo pagal darbo sutartį dirbantiems asmenims, savarankiškai dirbantiems asmenims ir jų šeimos nariams, judantiems Bendrijoje, 10 straipsnį reikia aiškinti taip, kad pagal vienos valstybės narės teisės aktus įgytų senatvės išmokų pinigais negalima mažinti, keisti, sustabdyti ar nutraukti jų mokėjimo arba anuliuoti dėl to, kad jų gavėjas tuo pat metu gyveno (turėjo dvi lygiavertes įprastines gyvenamąsias vietas) dviejų valstybių narių teritorijoje, iš kurių viena nėra valstybė, kurioje yra įstaiga, atsakinga už pensijos mokėjimą?

2. Ar SESV 21 straipsnį, 20 straipsnio 2 dalį ir <...> Reglamento <...> Nr. 1408/71 10 straipsnį reikia aiškinti taip, kad jais – 1998 m. gruodžio 17 d. Įstatymo dėl iš socialinio draudimo fondo mokamų pensijų (*ustawa z dnia 17.12.1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, Dz. U.*, Nr. 153, 2009, poz. 1227, su pakeitimais) 114 straipsnio 1 dalyje, siejamoje su 1975 m. spalio 9 d. Lenkijos Liaudies Respublikos ir Vokietijos Federacinės Respublikos konvencijos dėl pensijų draudimo (*Dz. U.*, Nr. 16, 1976, poz. 101, su pakeitimais) 4 straipsniu numatytas nacionalines taisykles draudžiama taikyti taip, kad Lenkijos pensijų įstaiga iš naujo išnagrinėja bylą ir atima teisę į senatvės pensiją iš asmens, kuris daugelį metų turėjo vienu metu dvi įprastas gyvenamąsias vietas (du interesų centrus) dviejose valstybėse, kurios dabar yra Europos Sąjungos narės, ir iki 2009 m. nepateikė prašymo ar pareiškimo dėl gyvenamosios vietos perkėlimo į vieną iš šių valstybių?

Jeigu atsakymas būtų neigiamas:

3. Ar SESV 20 straipsnio 2 dalį, 21 straipsnį ir <...> Reglamento <...> Nr. 1408/71 10 straipsnį reikia aiškinti taip, kad jais 1998 m. gruodžio 17 d. Įstatymo dėl iš socialinio draudimo fondo mokamų pensijų (*Dz. U.*, Nr. 153, 2009, poz. 1227) 138 straipsnio 1 ir 2 dalyse numatytą nacionalinę taisyklę draudžiama taikyti taip, kad Lenkijos pensijų įstaiga reikalauja grąžinti senatvės pensiją, per pastaruosius 3 metus išmokėtą asmeniui, kuris 1975–2009 m. turėjo iš karto dvi įprastas gyvenamąsias vietas (du interesų centrus) dviejose valstybėse, kurios dabar yra Europos Sąjungos narės, jei nagrinėdama prašymą dėl senatvės pensijos ir ją skyrusi Lenkijos socialinio draudimo įstaiga neįspėjo šio asmens apie būtinybę pranešti apie dviejų įprastų gyvenamųjų vietų turėjimą dviejose valstybėse ir pateikti prašymą ar pareiškimą dėl vienos iš šių valstybių socialinio draudimo įstaigos kaip įstaigos, kompetentingos nagrinėti su senatvės pensija susijusius prašymus, pasirinkimą?“

IV – Procesas Teisingumo Teisme

21. Prašymas priimti prejudicinį sprendimą Teisingumo Teismo kanceliarijoje buvo užregistruotas 2010 m. gruodžio 14 d.

22. Rašytines pastabas pateikė ZUS, Lenkijos ir Vokietijos vyriausybės bei Komisija.

23. 2012 m. kovo 1 d. teismo posėdyje dalyvavo ir jame žodines pastabas pateikė ZUS, Lenkijos Respublikos, Vokietijos Federacinės Respublikos ir Komisijos atstovai.

V – Analizė

24. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas šiuo atveju pateikė tris klausimus, kuriais iš esmės siekiama išsiaiškinti, ar asmuo, kuris nuo 1975 m. vienu metu gyveno dviejose valstybėse ir kuriam 1990 m. pripažinta teisė į senatvės pensiją vienoje iš jų, gali remtis Sąjungos teise siekdamas užginčyti sprendimą, kuriuo praėjus 19 metų ši teisė panaikinama ir reikalaujama grąžinti per pastaruosius trejus metus gautas sumas.

25. Atsižvelgiant į šių trijų klausimų formuluotes, atrodo, kad jie pagrįsti keliomis prielaidomis, kurių teisingumas kai kuriais atvejais diskutuotinas, todėl juos reikės performuluoti ir pridėti kelias papildomas pastabas, kurios, nors aiškiai ir nepaminėtos nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą, mano nuomone, padės pateikti kuo naudingesnį ir išsamesnį atsakymą pagrindiniam ginčui išspręsti.

A – *Pirmasis prejudicinis klausimas*

1. Dėl galimybės turėti dvi gyvenamąsias vietas socialinės apsaugos srityje

26. Pirmajame klausime kaip išeities taškas pasirinkta aplinkybė, – kuriai prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, atrodo, nori suteikti tam tikrą juridinę reikšmę, – jog faktiškai susidariusi situacija, kad J. Wencel tuo pačiu metu turi dvi gyvenamąsias vietas: vieną Lenkijoje, kitą Vokietijoje. Konkrečiai kalbant, klausiama, ar senatvės pensijos gavėjui, turinčiam gyvenamąją vietą dviejose valstybėse narėse, „kurių viena nėra valstybė, kurioje yra įstaiga, atsakinga už pensijos mokėjimą“, gali būti taikoma apsauga pagal Reglamento Nr. 1408/71 10 straipsnį, atsižvelgiant į SESV 21 straipsnį ir 20 straipsnio 2 dalį.

27. Vis dėlto, manau, būtina pažymėti, jog, atsižvelgiant į Reglamento Nr. 1408/71 bendrą struktūrą, nepanašu, kad socialinės apsaugos tikslais būtų galima deklaruoti dvi gyvenamąsias vietas dviejose skirtingose valstybėse narėse; be to, pagal Sutartį to nereikalaujama.

28. Daugumoje Reglamento Nr. 1408/71 taisyklių dėl socialinės apsaugos sistemų koordinavimo atitinkamo asmens gyvenamoji vieta naudojama kaip „susiejimo veiksnys“ nustatant taikytiną teisę arba kompetentingą įstaigą. Pavyzdžiui, gyvenamoji vieta lemia socialinės apsaugos srityje taikytiną teisę tuo atveju, kai asmuo dirba kelių valstybių narių teritorijoje (Reglamento Nr. 1408/71 14 straipsnio 2 dalies b punktas ir 14a straipsnio 1 dalis), arba tais atvejais, kai asmeniui „nustoja galioję valstybės narės teisės aktai, kol bus pradėti taikyti kitos valstybės narės teisės aktai“ (13 straipsnio 2 dalies f punktas). Lygiai taip pat gyvenamosios vietos kriterijus leidžia nustatyti įstaigą, kompetentingą, pvz., mokėti specialias neįmokines išmokas (10a straipsnio 1 dalis).

29. Teisiškai pripažinus, kad susidariusi dviejų gyvenamųjų vietų situacija, taptų nebetaikytinos šios ir daugelis kitų Reglamento Nr. 1408/71 nuostatų ir būtų pažeistas vienos taikytinos teisės principas, kuris kartu su lygybės ir įgytų bei įgyjamų teisių išsaugojimo principais yra vienas pagrindinių principų, kuriais pagrįstas šis Sąjungos teisės aktas [5].

5 — Naujas 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 883/2004 dėl socialinės apsaugos sistemų koordinavimo (OL L 166, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 5 t., p. 72) pagrįstas tais pačiais principais.

30. Vadovaujantis nusistovėjusia Teisingumo Teismo praktika, Reglamento Nr. 1408/71 II dalies nuostatos sudaro išsamią ir darnią įstatymų kolizijos normų sistemą, kurios tikslas – Sąjungoje judantiems darbuotojams taikyti tik vienos valstybės narės socialinės apsaugos sistemą, kad taikant nacionalinės teisės aktus būtų išvengta sutapimų ir dėl to susiklostančių sudėtingų situacijų[6]. Vienos gyvenamosios vietos nustatymas socialinės apsaugos srityje leidžia, be kita ko, išvengti Reglamentu Nr. 1408/71 (12 straipsnis) draudžiamo išmokų sutapimo.

31. Situacija, kaip ta, kurioje yra J. Wencel, kai asmuo turi kelis lygiaverčius gyvybinių interesų centrus daugiau nei vienoje valstybėje narėje, nėra visiškai išskirtinė. Suvokdamas šią aplinkybę, Sąjungos teisės aktų leidėjas išvardijo elementus, į kuriuos reikia atsižvelgti nustatant asmens gyvenamąją vietą, pažymėdamas, kad net jeigu, visapusiškai įvertinusios šiuos duomenis, atitinkamos įstaigos ir toliau nesutaria, atsižvelgiama į asmens ketinimus[7]. Vadinasi, vienintelės gyvenamosios vietos nustatymas – nesvarbu, ar atrankos būdu, ar - (priešingu atveju) asmeniui pasirenkant, – yra neišvengiamas.

32. Be to, manau, kad nuostata, pagal kurią siekiant socialinės apsaugos tikslų privaloma nurodyti tik vieną gyvenamąją vietą ir neįmanoma pripažinti *de facto* dviejų gyvenamųjų vietų teisinių padarinių, savaime ir vien dėl šios priežasties nepažeidžia SESV 20 ir 21 straipsnių, kuriuos nurodė prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas. Nagrinėjamu atveju, kaip toliau matysime, tai, kad iš J. Wencel buvo atimta teisė gauti pensiją Lenkijoje, neturėjo užkirsti jai kelio kreiptis į Vokietijos valdžios institucijas, kad būtų suteikta atitinkama išmoka. Vadinasi, pareiga nurodyti tik vieną gyvenamosios vietos valstybę iš principo nesukuria jokių nepatogumų atitinkamam asmeniui, kuris, be kita ko, galėjo Vokietijos prašyti susumuoti įmokų mokėjimo Lenkijoje laikotarpius.

33. Galiausiai manau, kad į šį pirmąjį prejudicinį klausimą galima iš karto atsakyti, kad Reglamentas Nr. 1408/71 draudžia galimybę deklaruoti dvi gyvenamąsias vietas socialinės apsaugos tikslais ir tai nepažeidžia SESV 20 straipsnio 2 dalies ir 21 straipsnio.

2. Dėl Sąjungos teisės, būtent Reglamento Nr. 1408/71 10 straipsnio, taikytinumo šioje byloje

34. Siekiant prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui pateikti kuo naudingesnį atsakymą pagrindinėje byloje, reikia patiksinti ankstesnę išvadą: Reglamento Nr. 1408/71 10 straipsnis, kurį jis nurodė klausime, šioje byloje netaikytinas. Kaip matysime vėliau, vargu, ar Sąjungos teisė turi reikšmės šiai situacijai, kuri iš esmės reglamentuojama tarptautine konvencija (a); be to, šios bylos aplinkybės negali būti prilygintos minėtame 10 straipsnyje numatytai faktinei situacijai (b).

a) 1975 m. Lenkijos ir Vokietijos konvencijos taikytinumas

35. Akivaizdu, kad 1990 m., t. y. kai ZUS pripažino J. Wencel teisę į senatvės pensiją, Sąjungos teisė, būtent Reglamentas Nr. 1408/71, Lenkijoje nebuvo taikomas. Tačiau galiojo 1975 m. spalio 9 d. Lenkijos ir Vokietijos konvencija, kuria buvo reglamentuojami išmokų dėl senatvės ir nelaimingų atsitikimų darbe klausimai.

6 — Žr., be kita ko, 1986 m. liepos 10 d. Sprendimą *Luitjen* (60/85, Rink. p. 2365).

7 — 2009 m. rugsėjo 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 987/2009, nustatančio Reglamento (EB) Nr. 883/2004 dėl socialinės apsaugos sistemų koordinavimo įgyvendinimo tvarką (OL L 284, p. 1), 11 straipsnis.

36. Ši 1975 m. konvencija buvo vadinamasis „integravimo“ susitarimas pensijų srityje, sudarytas siekiant spręsti problemas, kilusias tarp Vokietijos Federacinės Respublikos ir Lenkijos socialinės apsaugos srityje dėl teritorijos pokyčių ir gyventojų judėjimo po Pirmojo ir Antrojo pasaulinių karų [8]. Remiantis šios konvencijos 4 straipsniu, kompetenciją pensijų klausimais turėjo „socialinės apsaugos įstaiga tos valstybės, kurioje gyvena gavėjas pagal šiai įstaigai taikomas teisės nuostatas“, o jeigu asmuo nebegyvena valstybės, kurios socialinės apsaugos įstaiga apskaičiavo pensiją, teritorijoje, teisė į šią pensiją prarandama.

37. Kaip tvirtino Vokietijos vyriausybė, atsižvelgiant į to meto (1975 m.) politinį kontekstą, pensijų perkėlimo ir kilmės valstybėje įgytų teisių apsaugos principu grindžiamos konvencijos įgyvendinimas, kaip ir normali profesinė migracija, nebuvo įmanomi. Šiomis ypatingomis aplinkybėmis, trumpai tariant, kiekviena susitariančioji šalis apsiėmė mokėti pensijas jos teritorijoje gyvenantiems asmenims, tačiau kartu įsipareigojo apskaičiuodama pensiją atsižvelgti į įmokų kitoje valstybėje mokėjimo laikotarpius [9].

38. J. Wencel prašymo dėl senatvės pensijos pateikimo momentu situacija atrodė esanti visiškai vidaus pobūdžio: ZUS pagal Lenkijos teisės aktus skyrė – o paskui mokėjo – pensiją asmeniui, dirbusiam ir mokėjusiam Lenkijoje įmokas, kuris jokiu momentu nepranešė, kad jo gyvenamoji vieta buvo ne Lenkijoje. Taigi reikia daryti prielaidą, kad jeigu 1990 m. Lenkijos valdžios institucijos būtų konstatavusios, kad J. Wencel gyvenamoji vieta, nustatyta vadovaujantis jos vidaus teisės aktais numatytais kriterijais, buvo Vokietijoje, o ne Lenkijoje, ji būtų atsisakiusi jai skirti šią pensiją, nes, kaip numatyta 1975 m. Lenkijos ir Vokietijos konvencijoje, kompetenciją prireikus skirti pensiją turėjo Vokietijos socialinės apsaugos įstaigos: įstaiga, atsakinga už pensijos mokėjimą, turėjo būti Vokietijos įstaiga, ir ši pensija turėjo būti apskaičiuota pagal tuo metu galiojusius Vokietijos teisės aktus, nors ir atsižvelgiant į įmokų mokėjimo Lenkijoje laikotarpius.

39. Todėl visiškai pagrįsta manyti, kad jeigu 1990 m. J. Wencel gyvenamoji vieta būtų buvusi Vokietijoje, ji būtų galėjusi prašyti Vokietijos valdžios institucijų skirti jai senatvės pensiją, kurią apskaičiuojant būtų atsižvelgta į įmokų mokėjimo Lenkijoje metus [10]. Tačiau pagal 1975 m. konvenciją nebūtų galima pateikti prašymo Lenkijos valdžios institucijoms.

40. Tai buvo kriterijus, kuriuo, atrodo, vadovautasi priimant pagrindinėje byloje ginčijamus sprendimus, kuriuose nurodyta panaikinti J. Wencel teisę į pensiją ir pareikalauta grąžinti per pastaruosius trejus metus gautas sumas. Tokiems sprendimams, nors ir priimtiems po to, kai Lenkija įstojo į Europos Sąjungą, taip pat taikoma ši 1975 m. Konvencija.

41. Nors Reglamentas Nr. 1408/71 Lenkijoje taikomas nuo jos įstojimo į Europos Sąjungą 2004 m. ir pakeitė valstybių narių tarpusavio socialinės apsaugos konvencijas (minėto reglamento 6 straipsnis), jo 7 straipsnyje įtvirtintos kai kurios šios taisyklės išimtys, kurių viena taikytina šioje byloje.

42. Reglamento Nr. 1408/71 7 straipsnio 2 dalies c punkte nustatyta, kad, neatsižvelgiant į 6 straipsnio nuostatą, toliau galioja „kai kurios socialinės apsaugos konvencijų, priimtų valstybėse narėse prieš pradedant taikyti šį reglamentą, nuostatos, jeigu jos yra palankesnės išmokų gavėjams arba jei jos atsirado dėl konkrečių istorinių aplinkybių ir galioja nustatytą laiko tarpą, ir jei jos yra išvardytos III priede“.

8 — Tokiomis pačiomis aplinkybėmis ir vadovaujantis tuo pačiu „integravimo“ principu Vokietijoje buvo patvirtintas *Fremdrentengesetz* (1958 m. rugsėjo 28 d. Įstatymas dėl teisių į pensiją, įgytų dėl įmokų užsienyje), žr. 2007 m. gruodžio 18 d. Sprendimo *Habelt ir kt.* (sujungtos bylos C-396/05, C-419/05 ir C-450/05, Rink. p. I-11895) 101–104 punktus.

9 — 1990 m., pasikeitus šioms aplinkybėms, abi valstybės pasirašė naują konvenciją, tačiau ji netaikytina šioje byloje, nes, remiantis šios naujos 1990 m. gruodžio 8 d. Socialinės apsaugos konvencijos 27 straipsnio 2 dalimi, 1975 m. konvencija toliau taikoma asmenims, pakeitusiems gyvenamąją vietą iki 1990 m.

10 — Vis dėlto atkreiptinas dėmesys į tai, kad remiantis per teismo posėdį pateiktais duomenimis tikėtina, kad tokiu atveju J. Wencel teisę į pensiją būtų įgijusi tik dar po penkerių metų, nes pensijas reglamentuojančiuose Vokietijos teisės aktuose, kurie būtų turėję būti taikomi jos atveju nepažeidžiant įmokų mokėjimo laikotarpių susumavimo, buvo įtvirtintas 5 metais didesnis teisės gauti pensiją įgijimo amžius nei Lenkijoje (65 metai, o ne 60 metų).

43. Taigi šiame c punkte numatytas šių Reglamento Nr. 1408/71 III priede išvardytų socialinės apsaugos konvencijų nuostatų taikymas išimties tvarka, kai jos yra palankesnės suinteresuotajam asmeniui arba – bet kuriuo atveju – jeigu jos atsirado dėl konkrečių istorinių aplinkybių ir galioja ribotą laiko tarpą.

44. Kadangi 1975 m. Lenkijos ir Vokietijos konvencija aiškiai bendrai nurodyta minėto III priedo A dalies 19 punkto a papunktyje [11], patvirtinta dėl minėtų konkrečių istorinių aplinkybių ir, kaip numatyta jau minėtoje 1990 m. konvencijoje, galioja ribotą laiko tarpą, manau, kad jos taikymas nagrinėjamai senatvės pensijai (teikiant pirmenybę jai, o ne Reglamentui Nr. 1408/71) turi būti laikomas besąlyginiu ir nėra reikalo nagrinėti, ar teisės nuostata, kurią reikėtų taikyti, yra pensijos gavėjui palankesnė nei nustatyta Sąjungos teisėje.

45. Žinoma, pagal teismo praktiką iš principo nedraudžiama kartu taikyti tokių konvencijų ir Bendrijos teisės normų tiek, kiek tai įmanoma. Pavyzdžiui, Sprendime *Torrekens* [12] numatyta, kad Reglamentas Nr. 3 (galiojęs prieš Reglamentą Nr. 1408/71) toliau taikytinas „tiek, kiek šios konvencijos nekliudo jį taikyti“.

46. Kita vertus, Sprendimo *TNT ExprESS Nederland BV* [13] 51 punkte dėl Reglamento Nr. 44/2001 [14] 71 straipsnio nuspręsta, kad Sąjungos teisės nuostatos, kurioje taikymo pirmenybė teikiama konvencijai, „turinys negali prieštarauti principams, kuriais grindžiami teisės aktai, kurių yra sudėtinė dalis [kurių sudėtinė dalis ji yra]“, ir dėl jos taikymo negali būti „sukeliamos mažiau palankios tinkamo vidaus rinkos veikimo įgyvendinimui pasekmės nei tos, kurias lemia minėto reglamento nuostatos“.

47. Tai išplaukia ir iš teismo praktikos, pagal kurią, nepaisant bendrosios taisyklės, jog socialinės apsaugos konvencijas pakeičia Reglamentas Nr. 1408/71, imperatyvaus pobūdžio ir minėto reglamento 7 straipsnyje, ypač – jo III priede, numatytų nukrypti leidžiančių nuostatų griežtai išimtinio pobūdžio, Sutarčių laisvės „draudžia panaikinti socialinės apsaugos lengvatas, atitinkamiems darbuotojams netaikant galiojančių <...> dvišalių ar daugiašalių konvencijų, įsigaliojus Reglamentui Nr. 1408/71“ [15].

48. Vis dėlto manau, kad nagrinėjamu atveju judėjimo laisvės bet kuriuo atveju išsaugomos. 2009 m. ZUS pripažinimas, kad įstaiga, atsakinga už išmokų mokėjimą, yra kitos valstybės narės įstaiga, „nepanaikina“ J. Wencel socialinių lengvatų ar įgytų teisių paprasčiausiai dėl to, kad teisė į pensiją Lenkijoje niekuomet neegzistavo. Ji taip pat neatsidūrė mažiau palankioje padėtyje, kuri būtų sudariusi kliūčių jai judėti Sąjungoje, nes jos teisės į pensiją Lenkijoje panaikinimas nepanaikino jos teisės reikalauti pensijos Vokietijoje.

49. Vadinasi, 2009 m. nagrinėjant 1990 m. sprendimo teisėtumą buvo taikoma 1975 m. konvencija. Sąjungos teisė neturi reikšmės nustatant, ar 1990 m. ZUS sprendimas skirti pensiją Lenkijoje buvo teisėtas, taigi ar 2009 m. jis turėjo būti panaikintas. Tik tuomet, jeigu būtų įrodyta, kad 1990 m. J. Wencel įprastinė gyvenamoji vieta socialinės apsaugos tikslais buvo Lenkijoje, būtų galima abejoti ZUS sprendimo teisėtumu, tačiau tai daryti būtų galima remiantis 1975 m. konvencija ir joje bei pačioje Lenkijos teisėje įtvirtintomis teisės normomis dėl gyvenamosios vietos nustatymo.

11 — Reikia turėti omeny, kad III priedo 19 punkte 1975 m. konvencija paminėta bendrai, kitaip nei kituose punktuose, kuriuose minimos tik konkrečios kitų konvencijų nuostatos.

12 — 1969 m. gegužės 7 d. sprendimas (28/68, Rink. p. 125, 21 punktas).

13 — 2010 m. gegužės 4 d. sprendimas (C-533/08, Rink. p. I-4107).

14 — 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamentas dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (OL L 12, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 19 sk., 4 t., p. 42).

15 — Minėto Sprendimo *Habelt ir kt.* 118 ir 119 punktai. Taip pat žr. 1991 m. vasario 7 d. Sprendimą *Rönfeldt* (C-22789, Rink. p. I-323) ir 2002 m. vasario 5 d. Sprendimą *Kaske* (C-277/99; Rink. p. I-1261). Teismo praktikoje vis dėlto pažymima, kad šis principas negali būti taikomas darbuotojams, kurie savo laisvo judėjimo teise nepasinaudojo prieš įsigaliojant šiam reglamentui (1995 m. lapkričio 9 d. Sprendimas *Thévenon*, C-475/93, Rink. p. I-3813).

b) Nagrinėjama faktinė situacija Reglamento Nr. 1408/71 10 straipsniu nereglamentuojama

50. Kita vertus, kaip nurodžiau, nagrinėjama faktinė situacija nereglamentuojama Reglamento Nr. 1408/71 10 straipsniu, kuris taikytinas aiškiai kitokioms situacijoms nei tos, dėl kurių kilo pagrindinis ginčas.

51. Remiantis 10 straipsnio pažodiniu aiškinimu, juo saugoma nuo bet kokios žalos, kuri pensijų atveju gali atsirasti dėl to, kad „jų gavėjas gyvena kitos valstybės narės teritorijoje nei ta, kurioje yra įstaiga, atsakinga už išmokų mokėjimą“. Vis dėlto, atsižvelgiant į tai, kas pasakyta, J. Wencel atveju nebuvo tokio įstaigos, atsakingos už išmokų mokėjimą, buveinės atskyrimo nuo suinteresuotojo asmens gyvenamosios vietos. Pagal 1975 m. konvenciją gyvenamoji vieta nulėmė valstybę, atsakingą už pensijos mokėjimą; vadinasi, arba J. Wencel gyveno Vokietijoje, o tokiu atveju įstaiga, atsakinga už išmokų mokėjimą, yra Vokietijos, arba ji gyveno Lenkijoje ir tuomet išmokėti jai pensiją buvo kompetentingos Lenkijos valdžios institucijos. Be to, kadangi, kaip nurodžiau, „dviejų gyvenamųjų vietų“ situacija nenumatyta pagal Reglamentą Nr. 1408/71[16], ginčijama situacija niekaip negalėjo patekti tarp 10 straipsnyje reglamentuojamų faktinių situacijų.

52. Galiausiai tai skirtingos faktinės situacijos, todėl neverta šiuo atveju ieškoti apsaugos, kuri galėtų būti suteikta pagal Reglamento Nr. 1408/71 10 straipsnį.

53. Be viso to, kas pasakyta, siekiant *Sąd Apelacyjny* pateikti naudingą atsakymą, reikia pridurti, kad 10 straipsnis galėtų būti reikšmingas kitoje situacijoje, kurioje, atrodo, yra J. Wencel nuo to momento, kai, mirus sutuoktiniui, ji grįžo nuolat gyventi į Lenkiją.

54. Žinoma, šis galimas gyvenamosios vietos pakeitimas (kurio tikrumą bet kurio atveju turės patikrinti nacionalinis teismas) nepakeistų 1990 m. ZUS sprendimo teisėtumo, kurį, kaip minėta, bet kuriuo atveju reikia analizuoti atsižvelgiant į 1975 m. konvenciją. Šiuo klausimu primintina, kad, remiantis Reglamento Nr. 1408/71 94 straipsniu, pagal šį reglamentą neįgyjama jokių teisių už laikotarpį iki šio reglamento taikymo atitinkamos valstybės narės teritorijoje. Ši nuostata dera su teisinio saugumo principu, pagal kurį, kaip patvirtinta teismo praktikoje, reglamentas negali būti taikomas atgaline data, neatsižvelgiant į galimą teigiamą ar neigiamą tokio taikymo poveikį suinteresuotajam asmeniui[17]. Vadinasi, net jeigu gyvenamoji vieta būtų perkelta į Lenkiją 2009 m., įstaiga, atsakinga už pensijos J. Wencel mokėjimą, pagal 1975 m. konvenciją vis tiek būtų Vokietijos socialinės apsaugos įstaiga. Ši aplinkybė nesuteikia pagrindo keisti priimto sprendimo teisėtumo ir teisės, kuri atsirado galiojant vien šiai konvencijai.

55. Vis dėlto visuotinai pripažįstamas ir principas, kad nors nauja teisės norma galioja vėlesniu laikotarpiu, ji, išskyrus išimties atvejus, taikytina būsimiems situacijų, atsiradusių galiojant ankstesniam įstatymui, padariniams[18]. Todėl galima teigti, kad Sąjungos teisė gali sukurti tam tikrų padarinių, susijusių su faktiniu šios pensijos gavimu iš Vokietijos šiuo metu.

56. Kaip minėta, 1975 m. konvencijos 4 straipsnio 3 dalyje numatyta, jog pensija „priklauso tik už laikotarpį, kai asmuo gyveno valstybės, kurios socialinio draudimo įstaiga nustatė pensiją, teritorijoje“. Vis dėlto, įstojusios į Sąjungą, valstybės narės privalo užtikrinti, kad ši nuostata būtų taikoma laikantis Sąjungos teisės. Taigi galima teigti, kad J. Wencel persikėlus į Lenkiją po to, kai ši valstybė įstojo į

16 — Ko gero, šioje byloje taikytina 1975 m. konvencija šiuo klausimu pagrįsta lygiai ta pačia logika kaip ir Reglamentas Nr. 1408/71. Nors rizikuoju įžengti į sritį, kuri peržengia Teisingumo Teismo kompetencijos ribas, manau galintis pakankamai tvirtai teigti, atsižvelgdamas į šalių pateiktą konvencijos apibūdinimą, kad ši teisinė dviejų gyvenamųjų vietų situacija būtų sunkiau įgyvendinama tokiomis aplinkybėmis, kuriomis priimta ši konvencija, nei pagal Sąjungos reguliavimo kontekstą, nes atrodo, kad gyvenamoji vieta yra vienintelis susiejimo kriterijus ar veiksnys, turintis reikšmės šiam teisiniam kontekstui.

17 — 2002 m. balandžio 18 d. Sprendimo *Duchon* (C-290/00, Rink. p. I-3567) 21 punktas ir jame nurodyta teismo praktika.

18 — Minėto Sprendimo *Duchon* 21 punktas ir jame nurodyta teismo praktika.

Sąjungą, šios teisės į pensiją „eksportuotinos“ pagal Reglamentą Nr. 1408/71. Pagal konvenciją, kuri buvo taikytina teisės atsiradimo momentu, įstaiga, atsakinga už pensijos mokėjimą, ir toliau būtų Vokietijos, tačiau J. Wencel galėtų reikalauti senatvės pensijos Lenkijoje, o prireikus – ir prašyti „eksportuoti“ jos Vokietijoje gaunamą našlės pensiją.

57. Be to, šis sugrįžimas į Lenkiją negalėtų sukelti jai neigiamų padarinių. Ši situacija visiškai patenka į Reglamento Nr. 1408/71, pirmiausia jo 10 straipsnio, taikymo sritį, nes J. Wencel gyvena teritorijoje kitos valstybės narės (Lenkijos) nei ta, kurioje yra įstaiga, atsakinga už išmokų mokėjimą (Vokietija). Kaip numatyta šiame straipsnyje, dėl tokios situacijos negalėtų būti sumažinamos ar pakeičiamos išmokos arba sustabdomas ar nutraukiamas jų mokėjimas. Akivaizdu, kad ši nuostata turi poveikį tik pensijoms, mokėtinoms nuo J. Wencel grįžimo į Lenkiją momento, o ne sprendimams, kurie turi įtakos anksčiau mokėtinoms pensijoms. Todėl nagrinėjamu atveju siekiant nustatyti, ar 2009 m. ZUS sprendimas, kuriuo J. Wencel nurodyta grąžinti trejų pastarųjų metų išmokas, yra teisėtas, svarbu išsiaiškinti minėto sugrįžimo momentą.

3. Išvada dėl pirmojo prejudicinio klausimo

58. Taigi atsakant į pirmąjį prejudicinį klausimą reikia pirmiausia pažymėti, kad dviejų gyvenamųjų vietų deklaravimas socialinės apsaugos tikslais nepatenka į Reglamento Nr. 1408/71 reguliavimo sritį, o tokios galimybės pašalinimas nepažeidžia SESV 20 straipsnio 2 dalies ir 21 straipsnio. Antra, pažymėtina, kad Sąjungos teisė (ypač Reglamentas Nr. 1408/71) neturi reikšmės vertinant 1990 m. sprendimą skirti pensiją Lenkijoje ir kad, vadovaujantis Reglamento Nr. 1408/71 7 straipsnio 2 dalies c punktu, Lenkijos piliečio, dirbusio ir mokėjusio įmokas Lenkijoje, tačiau iki 1990 m. perkėlusio savo gyvenamąją vietą į Vokietiją, teisėms į pensiją toliau taikoma 1975 m. spalio 9 d. Lenkijos ir Vokietijos konvencija dėl senatvės ir sužalojimų darbe išmokų. Be to, ši situacija nepatenka į Reglamento Nr. 1408/71 10 straipsnio taikymo sritį.

59. Vis dėlto, jeigu pensininkas būtų grįžęs Lenkiją, kad čia įsikurtų, po šios valstybės įstojimo į Europos Sąjungą, dėl tokio sugrįžimo šios teisės į pensiją, remiantis Reglamento Nr. 1408/71 10 straipsniu, negalėtų būti sumažintos ar pakeistos, sustabdytas ar nutrauktas tokios pensijos mokėjimas ir tokios teisės negalėtų būti panaikintos.

B – *Antrasis ir trečiasis prejudiciniai klausimai*

60. Antruoju ir trečiuoju prejudiciniais klausimais, kuriuos reikia nagrinėti kartu, Lenkijos teismas Teisingumo Teismo klausia, ar SESV 21 straipsniui ir 20 straipsnio 2 daliai bei Reglamento Nr. 1408/71 10 straipsniui prieštarauja sprendimai, kaip antai 2009 m. ZUS priimti sprendimai, kuriais panaikinama teisė į senatvės pensiją ir reikalaujama, kad asmuo, kuris „turėjo iš karto dvi įprastines gyvenamąsias vietas (du interesų centrus) dviejose valstybėse, dabar Europos Sąjungos narėse“, ir kuris „iki 2009 m. nepateikė prašymo ar pareiškimo dėl gyvenamosios vietos perkėlimo į vieną iš šių valstybių“, grąžintų per pastaruosius trejus metus gautas sumas, atsižvelgiant į tai, kad, nagrinėdama prašymą skirti pensiją ir suteikusi ją, „Lenkijos socialinio draudimo įstaiga nepranešė šiam asmeniui apie būtinybę pranešti apie dviejų įprastų gyvenamųjų vietų turėjimą dviejose valstybėse ir pateikti prašymą ar pareiškimą dėl vienos iš šių valstybių socialinio draudimo įstaigos kaip įstaigos, kompetentingos nagrinėti su senatvės pensija susijusius prašymus, pasirinkimą“.

61. Kaip ir pirmasis klausimas, antrasis ir trečiasis klausimai reiškia galimą faktinės situacijos, kai yra dvi gyvenamosios vietos dviejose valstybėse narėse, teisinių padarinių pripažinimą. Atmetus šią dviejų gyvenamųjų vietų prielaidą, pastarieji du klausimai dėl jų formuluočių taip pat netektų prasmės.

62. Vis dėlto, vėl siekiant pateikti naudingą atsakymą prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui, manau, kad būtina patiksinti minėto teismo daromą nuorodą į ZUS ir pačios J. Wencel elgesį per pensijos prašymo pateikimo, pensijos suteikimo ir gavimo procedūrą.

63. Kaip teigiama nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą, J. Wencel nepateikė jokios deklaracijos dėl gyvenamosios vietos pakeitimo, o ZUS, savo ruožtu, jos neinformavo apie būtinybę tai deklaruoti. Kaip, atrodo, toliau tvirtina *Sąd Apelacyjny*, šios aplinkybės galbūt galėtų būti reikšmingos analizuojant 2009 m. ZUS sprendimų teisėtumą Sąjungos teisės atžvilgiu[19].

64. Iš tiesų, nepažeidžiant to, kas pasakyta apie 1975 m. konvencijos taikytinumą šiam atvejui, Reglamentas Nr. 1408/71 turėtų būti taikomas kaip 2009 m. ZUS sprendimo teisėtumo kriterijus, kiek tai susiję su jo formaliais ar procedūriniais aspektais.

65. Taigi, Reglamento Nr. 1408/71 84a straipsnis, reglamentuojantis įstaigų ir asmenų, kuriems taikomas šis reglamentas, tarpusavio santykius, yra reikšmingas norint įvertinti, ar priimdama 2009 m. sprendimą ZUS laikėsi elgesio normų, kurių ji privalo laikytis J. Wencel atžvilgiu pagal šią aptariamuoju momentu galiojusią teisės nuostatą.

66. Tiek, kiek šis 84a straipsnis reguliuoja visiškai formalius vienos valstybės narės socialinės apsaugos įstaigų ir asmenų, kuriems taikomas šis reglamentas, tarpusavio santykių aspektus ir neturi įtakos 2009 m. sprendimo esmei, nėra pagrindo prieštarauti jo taikymui šioje byloje[20]. Ypač negalima ginčyti to, kad Reglamento Nr. 1408/71 tikslas nėra reglamentuoti nepagrįstai gautų išmokų grąžinimo procedūros. Iš tiesų konkrečiai reglamentuoti šią procedūrą tenka valstybėms narėms, tačiau šis reglamentavimas bet kuriuo atveju turi atitikti Sąjungos teisę.

67. Taigi pasakytina, kad Reglamento Nr. 1408/71 84a straipsnio 1 dalimi įstaigoms ir asmenims, kuriems taikomas šis reglamentas, nustatoma abipusė keitimosi informacija ir bendradarbiavimo pareiga, t. y., pirma, pareiga „visiems atitinkamiems asmenims pateik[ti] visą su tuo susijusią informaciją, reikalingą naudotis šiuo reglamentu suteiktomis teisėmis“, ir, antra, pareiga „kuo greičiau praneš[ti] kompetentingos valstybės arba gyvenamosios vietos valstybės įstaigoms apie visus jų asmeninės arba šeimyninės [šeiminės] padėties pasikeitimus, kurie turi įtakos jų teisei gauti išmokas pagal šį reglamentą“.

68. Nustatyti, ar ZUS ir J. Wencel įvykdė šias bendradarbiavimo, keitimosi informacija ir gero administravimo pareigas ir kokia apimtimi galimas jų neįvykdymas galėtų suteikti pagrindą panaikinti 2009 m. sprendimą, turės nacionalinis teismas.

69. Dėl J. Wencel elgesio pažymėtina, kad reikia taip pat turėti omenyje, kad, vadovaujantis to paties straipsnio 2 dalimi, dėl pareigos teikti informaciją atitinkamoms nacionalinės valdžios institucijoms nesilaikymo gali būti taikomos priemonės pagal nacionalinę teisę. Vis dėlto šioje nuostatoje pažymima, kad tokios priemonės turi būti „proporcingos“, todėl nacionalinis teismas turės įvertinti, ar teisės į pensiją atėmimas ir reikalavimas grąžinti nepagrįstai gautas sumas yra „proporcinga“ priemonė J. Wencel pareigos suteikti informaciją neįvykdymo atveju.

19 — Per teismo posėdį taip pat užsiminta apie galimas neseniai Lenkijos Konstitucinio Teismo priimto 2012 m. vasario 28 d. sprendimo (byla K 5/11) teisines pasekmes šio 2009 m. ZUS sprendimo teisėtumui tiek, kiek pastarasis sprendimas priimtas remiantis Lenkijos pensijų įstatymo 114 straipsnio 1 dalimi. Minėtame Konstitucinio Teismo sprendime pripažinta, kad Konstitucijai prieštarauja kita šio įstatymo nuostata, t. y. minėto 114 straipsnio 1a dalis, pagal kurią sprendimas persvarstomas, jeigu paaiškėja, kad pateikti įrodymai nesuteikia pakankamo pagrindo nustatyti nagrinėjamą teisę ar išmokų sumą. Nors tame sprendime galutinai neatmetama, kad šis 1a dalies nekonstitucingumo pripažinimas gali turėti tam tikrą poveikį 1 daliai (ir ypač nurodomas glaudus jųdviejų ryšys), tai yra klausimas, kuris bet kuriuo atveju peržengia Teisingumo Teismo kompetencijos ribas.

20 — Niekas Teisingumo Teismui taip pat netrukdo priimti sprendimo šiuo klausimu, nes, remiantis gausia teismo praktika, jis gali būti priverstas atsižvelgti į tas Sąjungos teisės normas, kurių nacionalinis teismas prejudiciniuose klausimuose nenurodė. Šiuo klausimu žr. 2011 m. gruodžio 8 d. Sprendimo *Bilbao Vizcaya Argentaria SA* (C-157/10, Rink. p. I-13023) 19 punktą.

70. Taigi į antrąjį ir trečiąjį klausimus reikia atsakyti, kad bet kuriuo Lenkijos socialinės apsaugos įstaigų sprendimu, priimtu po Lenkijos įstojimo į Europos Sąjungą dienos, turi būti laikomasi Reglamento Nr. 1408/71 84a straipsnyje nustatytų formalių pareigų, net jeigu tai sprendimai dėl teisių į pensiją, kurioms Sąjungos teisė netaikoma. Kompetentingas nacionalinis teismas turės įvertinti, ar šiuo atveju šios pareigos buvo neįvykdytos, o prireikus – kokių gali būti teisėtų ir proporcingų to pasekmių.

VI – Išvada

71. Taigi siūlau Teisingumo Teismui į *Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku* (Lenkija) pateiktus prejudicinius klausimus atsakyti taip:

1. Pagal 1971 m. birželio 14 d. Tarybos reglamentą Nr. 1408/71 dėl socialinės apsaugos sistemų taikymo pagal darbo sutartį dirbantiems asmenims ir jų šeimos nariams, judantiems Bendrijoje, negalimas dviejų gyvenamųjų vietų deklaravimas socialinės apsaugos tikslais. Tokios galimybės pašalinimas nepažeidžia SESV 20 straipsnio 2 dalies ir 21 straipsnio.

   Sąjungos teisė (pirmiausia Reglamentas Nr. 1408/71) neturi reikšmės vertinant 1990 m. sprendimo skirti pensiją Lenkijoje teisėtumą. Vadovaujantis Reglamento Nr. 1408/71 7 straipsnio 2 dalies c punktu, Lenkijos piliečio, dirbusio ir mokėjusio įmokas Lenkijoje, tačiau iki 1990 m. perkėlusio savo gyvenamąją vietą į Vokietiją, teisėms į pensiją toliau taikoma 1975 m. spalio 9 d. Lenkijos ir Vokietijos konvencija dėl senatvės ir sužalojimų darbe išmokų.

   Be to, ši situacija nepatenka į Reglamento Nr. 1408/71 10 straipsnio taikymo sritį. Vis dėlto, jeigu pensiją gaunantis asmuo būtų grįžęs į Lenkiją, kad čia įsikurtų, po šios valstybės įstojimo į Europos Sąjungą, dėl tokio sugrįžimo, remiantis Reglamento Nr. 1408/71 10 straipsniu, negalėtų būti sumažintos ar pakeistos šios teisės į pensiją, sustabdytas ar nutrauktas tokios pensijos mokėjimas ir tokios teisės negalėtų būti panaikintos.

2. Bet kuriuo Lenkijos socialinės apsaugos įstaigų sprendimu, priimtu po Lenkijos įstojimo į Europos Sąjungą dienos, turi būti laikomasi Reglamento Nr. 1408/71 84a straipsnyje nustatytų formaliųjų pareigų, net jeigu tai sprendimai dėl teisių į pensiją, kurioms Sąjungos teisė netaikoma. Kompetentingas nacionalinis teismas turės įvertinti, ar šiuo atveju šios pareigos buvo neįvykdytos, o prireikus – kokių gali būti teisėtų ir proporcingų to pasekmių.